

Första maj: den röda dagen med fanor och tal

Berättelse

En ledig dag som syns på gatorna

Den 1 maj är en speciell dag i Sverige. Den är en allmän helgdag, alltså en "röd dag", och samtidigt en dag då många människor går i tåg på gatorna. För den som är ny i landet kan det verka motsägelsefullt: varför är butikerna stängda samtidigt som det är fullt av folk ute? Svaret är att första maj har två sidor. Det är både en ledig helgdag och en demonstrationsdag.

Som röd dag innebär första maj att många arbetsplatser, skolor och butiker håller stängt och att en stor del av de anställda är lediga. Ett konkret tecken, som är bra att känna till om man är ny i Sverige, är att kollektivtrafiken kan gå med helgtidtabell, ungefär som på en söndag. Bussar och tåg kan alltså gå mer sällan än en vanlig vardag.

En helgdag utan kyrkan

Första maj har varit en allmän helgdag i Sverige sedan 1939. Det var något nytt på sin tid, eftersom det var den första svenska helgdagen utan kyrklig anknytning. De flesta röda dagar i Sverige hör ihop med kyrkan eller en religiös högtid, till exempel jul och påsk. Första maj är i stället knuten till arbetslivet och kallas internationella arbetarrörelsens dag. Dagen firas i många länder runt om i världen och är alltså inte enbart svensk.

Varför just den 1 maj?

Bakgrunden går tillbaka till slutet av 1800-talet. Vid ett internationellt möte i Paris 1889, känt som Andra internationalen, fattades beslutet att den 1 maj skulle bli en gemensam demonstrationsdag. Förslaget brukar tillskrivas den franske fackföreningsledaren Raymond Lavigne. Första gången firades dagen den 1 maj 1890. Ett centralt krav redan från början var åtta timmars arbetsdag. På den tiden arbetade många människor mycket långa dagar, och en arbetsdag på åtta timmar var ett tydligt och konkret mål. Dagen brukar också kopplas till tidigare händelser i arbetarrörelsen, bland annat i Chicago 1886, men en sådan koppling bör man återge försiktigt, eftersom den ibland beskrivs som en förklaring i efterhand.

De första demonstrationerna i Sverige

Den 1 maj 1890 hölls de allra första demonstrationerna i Sverige. Enligt uppgift skedde det på omkring 18 platser runt om i landet. I Stockholm samlades en stor folkmassa, bland annat på Ladugårdsgärdet. Hur många som kom är svårt att säga exakt, eftersom olika källor anger olika siffror, men det handlade om tiotusentals människor. Att uppgifterna skiljer sig åt är ganska vanligt när det gäller stora folksamlingar långt tillbaka i tiden, och därför är det klokt att skriva ungefärligt i stället för att ange en exakt siffra.

Första maj i dag

I dag är första maj fortfarande både en ledig helgdag och en demonstrationsdag. Det är vanligt att fackföreningar och partier inom arbetarrörelsen, till exempel Socialdemokraterna och Vänsterpartiet, ordnar demonstrationståg och håller tal. Olika grupper för fram olika budskap och frågor som de tycker är viktiga. Som ny i Sverige behöver man inte delta i något tåg, men det är bra att förstå varför man ser människor med fanor och plakater på gatorna just den dagen. Det handlar om en lång tradition kopplad till arbetslivet och rätten att samlas och uttrycka sin åsikt.

Inte att förväxla med Valborg

Till sist är det lätt att blanda ihop första maj med dagen innan. Den 30 april firas valborgsmässoafton, som ofta bara kallas Valborg. Då tänds man stora vårbrasor och sjunger sånger om att våren har kommit. Valborg är en helt egen tradition som handlar om årstiden och våren, medan första maj handlar om arbetarrörelsen. De två dagarna ligger nära varandra i kalendern, men de ska inte blandas ihop.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
motsägelsefull	som verkar säga emot sig själv; svår att förstå
allmän helgdag	en officiell fri dag, en "röd dag"
anknytning	koppling eller samband med något
kyrklig	som har med kyrkan och religionen att göra
anställd	en person som har ett arbete hos någon
helgtidtabell	de tider då bussar och tåg går på helger, ofta färre turer
fackförening	en organisation som arbetar för de anställdas villkor
arbetarrörelsen	en samling rörelser och organisationer för arbetande människor
krav	något man vill ha och kräver
folkmassa	en stor mängd människor som samlats på en plats
fana	en stor flagga som man bär i ett tåg
plakat	en skylt med text som man håller upp i en demonstration
vårbrasa	en stor eld som man tänds för att fira våren

Läsförståelsefrågor

- Varför kan första maj verka motsägelsefull för en ny person i Sverige?
 - För att solen alltid skiner just den dagen.
 - För att butikerna är stängda samtidigt som det är fullt av folk på gatorna.
 - För att man måste arbeta dubbelt så länge.
- Vad var speciellt med första maj som helgdag år 1939?
 - Det var den första svenska helgdagen utan kyrklig anknytning.
 - Det var en helgdag bara för barn.
 - Det var den enda röda dagen på hela året.
- Vem lade fram förslaget om en internationell demonstrationsdag den 1 maj?
 - En svensk kung.
 - Den franske fackföreningsledaren Raymond Lavigne.
 - En grupp lärare i Stockholm.
- Vad var ett centralt krav när dagen firades första gången?
 - Lägre matpriser.
 - Åtta timmars arbetsdag.
 - Fler röda dagar på vintern.
- Vad betyder ordet "helgtidtabell" i texten?
 - De tider då bussar och tåg går på helger, ofta med färre turer.
 - En lista över alla helgdagar på året.
 - Tiden då butikerna stänger på julafton.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Första maj har varit en allmän helgdag i Sverige sedan 1939.
 - Alla anställda i Sverige måste enligt lag gå i ett demonstrationståg den 1 maj.
 - Första maj firas i flera länder, inte bara i Sverige.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Valborg och första maj är samma dag.
 - De första demonstrationerna i Sverige hölls på omkring 18 platser år 1890.
 - Exakt hur många som demonstrerade i Stockholm 1890 är säkert känt.
- Förklara med egna ord varför man säger att första maj har "två sidor".
- Texten skriver "omkring 18 platser" och "tiotusentals människor" i stället för exakta siffror. Vad vill texten visa med det, och varför är det klokt att skriva så?

10. Texten säger att kopplingen till händelser i Chicago 1886 "bör man återge försiktigt". Vad menar texten med det, tror du?
11. Varför kan det vara bra för en ny person i Sverige att förstå bakgrunden till första maj, även om man inte själv deltar i ett tåg?
12. Förklara skillnaden mellan första maj och valborgsmässoafton, så som texten beskriver dem.

Diskussionsfrågor

- Finns det en dag i ditt hemland som är både ledig och samtidigt en dag då människor samlas eller demonstrerar? Berätta hur den ser ut och vad man gör.
- Texten skiljer noga mellan säkra fakta och osäkra uppgifter. Varför är det viktigt att göra den skillnaden när man berättar om historia?
- Många dagar ligger nära varandra i kalendern, som Valborg och första maj. Varför kan det vara lätt att blanda ihop traditioner när man är ny i ett land, och hur kan man lära sig skillnaden?
- Texten säger att man inte måste delta i ett tåg, men att det är bra att förstå varför dagen finns. Vad tycker du att det är viktigast att förstå om en ny högtid när man flyttar till ett nytt land?
- **Skriv (6–8 meningar):** Skriv en kort text om en viktig dag i ditt hemland. Förklara vad dagen heter, vad man gör, varför dagen finns och om människor brukar vara lediga eller samlas på något särskilt sätt.